

**И.АРАБАЕВ АТЫНДАГЫ
КЫРГЫЗ МАМЛЕКЕТТИК УНИВЕРСИТЕТИ**

КЫРГЫЗ БИЛИМ БЕРҮҮ АКАДЕМИЯСЫ

Д. 13.23.662 диссертациялык кеңеши

Кол жазма укугунда
УДК (378.147:811.111)(043.3)

Максакова Алёна Евгеньевна

**ЗАМАНБАП ЖОГОРКУ ОКУУ ЖАЙЛАРЫНЫН СТУДЕНТТЕРИНИН
ИННОВАЦИЯЛЫК ОКУУ ИШМЕРДҮҮЛҮГҮН УЮШТУРУУНУН
ПЕДАГОГИКАЛЫК ШАРТТАРЫ
(«АНГЛИС ТИЛИ» САБАГЫНЫН МИСАЛЫНДА)**

13.00.01 – жалпы педагогика, педагогиканын жана билим берүүнүн тарыхы

Педагогика илимдеринин кандидаты
окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган диссертациянын
АВТОРЕФЕРАТЫ

Бишкек – 2024

Диссертациялык иш И. Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университетинин педагогика кафедрасында аткарылды

Илимий жетекчи: **Панкова Татьяна Витальевна**
педагогика илимдеринин доктору, профессор,
И. Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик
университетинин педагогика кафедрасынын
профессору

Расмий оппоненттер: **Асипова Нурбубу Асаналиевна**
педагогика илимдеринин доктору, профессор,
Ж. Баласагын атындагы Кыргыз улуттук
университетинин жогорку мектептин
педагогикасы кафедрасынын профессору

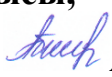
Абдыбекова Нурмира Абдыбековна
педагогика илимдеринин кандидаты, доценттин
м.а., Кыргыз мамлекеттик дене тарбия жана спорт
академиясынын окуу иштери боюнча проректору

Жетектөөчү мекеме: Кыргыз-Түрк «Манас» университетинин
педагогика кафедрасы (720044, Бишкек ш., Ч.
Айтматов проспекти, 56).

Диссертациялык иш 2024-жылдын 22-февралында саат 13.00до И. Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университети жана Кыргыз билим берүү академиясынын алдындагы педагогика илимдеринин доктору (кандидаты) окумуштуулук даражасын изденип алуу боюнча уюштурулган Д 13.23.662 диссертациялык кеңешинин жыйынында корголот. Дареги: 720026, Бишкек шаары. И. Раззаков көчөсү, 51. Диссертацияны коргоонун онлайн трансляциясынын идентификациялык коду: <https://vc.vak.kg/b/132-iro-djs-est>.

Диссертация менен И. Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университетинин Илимий китепканасынан (720026, Бишкек ш., И. Раззаков көчөсү, 51), Кыргыз билим берүү академиясынын китепканасынан (720040, Бишкек ш., Эркиндик бульвары, 25) жана КР Президентине караштуу УАКтын расмий сайтынан (<https://vak.kg/>) таанышууга болот.

Автореферат 2024-жылдын 22-январында таркатылды.

Диссертациялык кеңештин окумуштуу катчысы,
педагогика илимдеринин кандидаты, доцент **Абдыкапарова А.О.**

ИЗИЛДӨӨНҮН ЖАЛПЫ МҮНӨЗДӨМӨСҮ

Диссертациянын темасынын актуалдуулугу. Дүйнөлүк билим берүү системасында бир катар дүйнөлүк тенденциялар иштелип чыгып, ачык-айкын көрүнүп турат, анын ичинде жогорку кесиптик билим берүүнүн максаттарын, мазмунун жана технологияларын жаңыртууну белгилөөгө болот. Бул жогорку окуу жайларында ишке ашырылуучу жана студенттердин окуу ишмердүүлүгүнө таасир берүүчү уюштуруу-окутуу иш-чараларынын спектринин кеңейишине алып келет.

Бул тенденциялар коомдун социалдык талаптарына жана экономикалык өнүгүү деңгээлине жараша билим берүүнүн ар бир түрүнүн жана деңгээлинин өнүгүүсүнүн спецификалык өзгөчөлүктөрүн жокко чыгара турган жетишээрлик жалпы мүнөзгө ээ.

Кыргыз Республикасынын жогорку кесиптик билим берүү системасынын алдында мамлекеттин жана коомдун жогорку окуу жайларынын бүтүрүүчүлөрүн кесиптик даярдоого койгон талаптарына байланыштуу бир катар фундаменталдуу милдеттер турат. Бул жогорку окуу жайларындагы билим берүүнүн мазмунун кайра карап чыгууну, окутуунун технологияларын жана инновациялык окутуунун парадигмасында студенттердин окуу ишмердүүлүгүн уюштуруу принциптерин жаңылоону камтыйт. Мындай трансформациялар бардык жогорку окуу жайларынын дисциплиналарына, анын ичинде «Англис тили» дисциплинасына тиешелүү, аны жашоодо реалдуу колдонуунун негизинде жогорку окуу жайларынын бүтүрүүчүлөрү өз турмушунун ар кандай чөйрөлөрүндө ийгиликке жетишип жатышат.

Бул позициялар Кыргызстандын билим берүү системасын өнүктүрүү векторун аныктаган ченемдик-укуктук актыларда жана биринчи кезекте Кыргыз Республикасынын «Билим берүү жөнүндө» жана «Инновациялык ишмердүүлүк жөнүндө» Мыйзамдарында чагылдырылган.

Жогоруда айтылгандар жогорку окуу жайларындагы, анын ичинде англис тили сабагындагы окуу ишмердүүлүгүн белгилүү бир модернизациялоонун жана ага инновациялык мүнөз берүүнүн зарылдыгын көрсөтүп турат.

Бирок, учурдагы тажрыйбаны талдоо жогорку окуу жайларында окуу ишмердүүлүгүн уюштурууда инновациялык үстөмдүк жетишсиз экендигин ырастоого мүмкүндүк берет. Жогоруда айтылгандарга байланыштуу, студенттердин окуу ишмердүүлүгүн уюштурууда инновациялык элементтерди колдонуу зарылдыгы келип чыгууда.

Ишмердүүлүк теориясынын методологиялык жоболору А. Н. Леонтьевдин (1970), С. Л. Рубинштейндин (1989), Л. С. Выготскийдин (2005), П. Я. Галпериндин (1976) ж.б. классикалык эмгектеринде каралган.

Жогорку окуу жайларындагы окуу ишмердүүлүгүнүн жана аны уюштуруунун маселелери Н. А. Асипованын (2015), К. Д. Добаевдин (2005), Э. М. Мамбетакуновдун (2004), А. М. Мамытовдун (2009), А. К. Наркозиевдин (2009), Т. В. Панкованын (2013), А. С. Раимкулованын (2016) ж.б. эмгектеринде изилденген.

Билим берүү системасындагы инновациялардын проблематикасы К. Ангеловскийдин (1991), Р. М. Асаудлиндин (2019), И.А. Бочкаревдун (2010), Н. В. Горбунованын (2014), В. И. Загвязинскийдин (1982), Л. Б. Зоринанын (2019), О. И. Истрофилованын (2014), Л. П. Мирошниченкоун (1998), С. Д. Полякованын (2007), Н. Р. Юсуфбекованын (1991), И. В. Якушеванын (2018) ж.б. эмгектериндн көрсөтүлгөн.

Изилденип жаткан теманын контекстинде инновациялык процесстердин окуу ишмердүүлүгүнө кирүүсүндө Кыргызстандын окумуштууларынын эмгектери өзгөчө орунду ээлейт (Н. А. Асипова (2010, 2015, 2016), И. Б. Бекбоев (2008), А. Т. Ермуратова (2014), С. К. Калдыбаев (2019), Э. М. Мамбетакунов (2004), И. А. Низовская (2007), Н. К. Сартбекова (2015) ж.б.).

Алсак, Н.А. Асипованын эмгектеринде инновацияларды колдонуу жолу менен билим берүү системасын модернизациялоо, болочок мугалимдерди инновациялык билим берүү ишмердүүлүгүнө даярдоо маселелери чагылдырылган, педагогикалык ишмердүүлүктөгү инновациялардын мааниси ачылып, билим берүү уюмдарында инновациялык технологияларды колдонуу маселелери каралган.

Э.М. Мамбетакуновдун эмгектери орто жана жогорку мектептердеги мазмун менен технологияларды өркүндөтүү жана жаңылоо маселелерин чагылдырат. Бул изилдөөлөрдүн негизинде окуу ишмердүүлүгүнүн жүрүшүндө студенттердин таанып-билүү кызыгуусу пайда болот.

А.К. Наркозиевдин эмгектеринде Кыргызстандын бардык жогорку билим берүү системасын жаңылоо, эл аралык кызматташтык шарттарында кесиптик-билим берүү программаларын долбоорлоо, жаңыланган жогорку билим берүү системасынын сапатын баалоо көйгөйлөрүн изилдөө маселелери каралат.

Ошону менен бирге, жогоруда аталган жана башка окумуштуулардын изилдөө чөйрөсүнө жогорку окуу жайларынын конкреттүү дисциплиналарын, анын ичинде англис тилин окутууда студенттердин инновациялык окуу ишмердүүлүгүн уюштуруунун педагогикалык шарттарын аныктоо маселелери кирген эмес.

Жогоруда айтылгандардан бир катар **карама-каршылыктар** келип чыгат: коомдун жогорку окуу жайларында окуу процессин жакшыртууга болгон муктаждыгы жана аны модернизациялоонун жетишсиз деңгээли; жогорку окуу жайларынын студенттеринин окуу ишмердүүлүгүн жакшыртууга болгон муктаждыгы жана анын инновациялык мазмунунун жетишсиз деңгээли; заманбап жогорку окуу жайларынын инновацияларга, атап айтканда англис тили сабагына муктаждыгы жана бул процесстин илимий жана методикалык жактан камсыздалуусу жетишсиз деңгээлде болушу.

Аныкталган карама-каршылыктар төмөнкүдөй **изилдөө проблемасын** аныктоого мүмкүндүк берди: англис тили сабагында студенттердин окуу ишмердүүлүгүнүн инновациялык мүнөзүн жогорулатууну уюштуруунун педагогикалык шарттары кандай?

Аталган карама-каршылыктарды жана изилдөө проблемасын чечүү аракети диссертациянын темасын тандоону шарттады: **«Заманбап жогорку**

окуу жайларынын студенттеринин инновациялык окуу ишмердүүлүгүн уюштуруунун педагогикалык шарттары («Англис тили» сабагынын мисалында)».

Диссертациянын темасынын артыкчылыктуу илимий багыттар, ири илимий программалар (долбоорлор), билим берүү жана илимий мекемелерде жүргүзүлүүчү илимий-изилдөө иштери менен болгон байланышы. Диссертациялык иш И. Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университетинин педагогика кафедрасынын жана Борбордук Азиядагы Эл аралык университетинин илимий-изилдөө иштеринин тематикалык планына кирет.

Изилдөөнүн максаты: англис тили сабагында студенттердин инновациялык окуу ишмердүүлүгүн уюштуруунун педагогикалык шарттарын аныктоо, теориялык жактан негиздөө жана практикалык жактан ишке ашыруу.

Изилдөөнүн милдеттери:

1. Заманбап жогорку окуу жайларынын студенттеринин инновациялык окуу ишмердүүлүгүн уюштуруунун илимий-теориялык негиздерин аныктоо жана анын маңызын ачып берүү.

2. Англис тили сабагында студенттердин инновациялык окуу ишмердүүлүгүн уюштуруунун методологиялык аспектилерин аныктоо, негиздөө жана аталган кубулушту изилдөөнүн диагностикалык методикасын аныктоо.

3. Англис тили сабагында студенттердин эффективдүү инновациялык окуу ишмердүүлүгүн уюштуруунун педагогикалык шарттарын жана структуралык-мазмундук моделин иштеп чыгуу.

4. Англис тили сабагында студенттердин эффективдүү инновациялык окуу ишмердүүлүгүн уюштуруунун иштелип чыккан педагогикалык шарттарын жана структуралык-мазмундук моделин эксперимент жүзүндө текшерүү.

Изилдөөдөн алынган жыйынтыктардын илимий жаңылыгы.

1. Теориялык булактарды изилдөөнүн негизинде англис тили сабагында студенттердин инновациялык окуу ишмердүүлүгүн уюштуруунун маңызы ачылды. «Инновациялык окуу ишмердүүлүгүн уюштуруу» түшүнүгүнүн мазмуну заманбап университеттин реалдуулугуна карата аныкталды, англис тили сабагында инновациялык окуу ишмердүүлүгүн уюштуруунун өзгөчөлүктөрү көрсөтүлдү жана изилдөөдө белгиленген проблемаларды чечүүнүн илимий методдору аныкталды.

2. Изилдөө проблемасы боюнча адабияттарды изилдөөнүн негизинде иликтенип жаткан проблеманын методологиялык аспектилери, аны изилдөөнүн методдору жана диагностикалык методикасы аныкталды.

3. Англис тили сабагында студенттердин натыйжалуу инновациялык окуу ишмердүүлүгүн уюштуруунун педагогикалык шарттары иштелип чыкты, негизделди жана анын өзөгүн структуралык-мазмундук модель түздү.

4. Иштелип чыккан педагогикалык шарттарды жана структуралык-мазмундук моделди практика жүзүндө ишке ашыруу англис тили сабагында

студенттердин инновациялык окуу ишмердүүлүгүн уюштуруунун натыйжалуулугун жогорулаткандыгын далилдеди.

Алынган жыйынтыктардын практикалык мааниси студенттердин натыйжалуу инновациялык окуу ишмердүүлүгүн уюштурууда диссертациялык изилдөөнүн корутундуларын жана практикалык сунуштарын колдонуу алуу мүмкүнчүлүгүндө; студенттердин окуу ишмердүүлүгүнүн натыйжалуулугун жогорулатуучу англис тилинде инновациялык тапшырмаларды жана көнүгүүлөрдү иштеп чыгууда, аларды мектептерде, жогорку окуу жайларда, ошондой эле квалификацияны жогорулатуу системасында практика жүзүндө колдонуу алуу мүмкүнчүлүгүндө жатат.

Диссертациянын коргоого коюлуучу негизги жоболору:

1. Изилдөөнүн жүрүшүндө аныкталган англис тили сабагында студенттердин инновациялык окуу ишмердүүлүгүн уюштуруунун илимий-теориялык негиздери изилденип жаткан кубулуштун натыйжалуулугун жогорулатуу үчүн педагогикалык шарттарды иштеп чыгууга өбөлгө түзөт.

2. Каралып жаткан проблеманын аныкталган илимий ыкмалары, изилдөө методдору изилденип жаткан кубулушту натыйжалуу диагностикалоого жардам берет, ошол эле учурда анын негиздүүлүгүн жана алынган жыйынтыктардын ишенимдүүлүгүн камсыз кылат.

3. Англис тили сабагында студенттердин инновациялык окуу ишмердүүлүгүн уюштуруунун структуралык-мазмундук моделинин өзөгүн түзгөн педагогикалык шарттар жүргүзүлүп жаткан изилдөөнүн натыйжалуулугун жана анын натыйжалуулугунун деңгээлин жогорулатат.

4. Англис тили сабагында студенттердин инновациялык окуу ишмердүүлүгүн уюштуруунун педагогикалык шарттарын жана структуралык-мазмундук моделин эксперимент жүзүндө текшерүү бул сабактын инновациялык компонентин бекемдөөгө, анын натыйжасында жүргүзүлгөн иштин натыйжалуулугун жогорулатууга жардам берди.

Изденүүчүнүн жеке салымы диссертацияда баяндалган жана басма эмгектеринде жарыяланган илимий натыйжаларды алууда; англис тили сабагында студенттердин инновациялык окуу ишмердүүлүгүн уюштуруунун концептуалдык идеяларын тактоодо; жүргүзүлгөн эксперименталдык ишке түздөн-түз катышууда, ишке ашырууда жана жетектөөдө, ошондой эле изилдөөнүн теориялык жана эксперименталдык этаптарынын натыйжаларын талдоодо жана талкуулоодо турат. Ошондой эле автордун жеке салымы – студенттердин инновациялык окуу ишмердүүлүгүнүн натыйжалуулугун жогорулатууга өбөлгө түзгөн англис тили боюнча интерактивдүү жана ар түрдүү деңгээлдеги көнүгүүлөрдүн комплексин иштеп чыккандыгында.

Изилдөөнүн жыйынтыктарынын апробацияланышы. Изилдөөнүн жыйынтыктары англис тили сабагында студенттердин инновациялык окуу ишмердүүлүгүн уюштуруунун бардык этаптарында, И. Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университетинин педагогика кафедрасынын жана Борбордук Азиядагы Эл аралык университетинин отурумундарынын отчетторунда апробацияланды, ошондой эле ар кандай деңгээлдеги илимий-

практикалык конференцияларда макалаларды жарыялоо аркылуу ишке ашырылды.

Изилдөөнүн жыйынтыктарынын жарыяланышы. Изилдөөнүн негизги жыйынтыктары «Известия Кыргызской академии образования», «Образование в XXI веке», «Актуальные вопросы образования и науки», «Бюллетень науки и практики», «Эпоха науки» и «Вестник КГУ им. И.Арабаева» илимий журналдарында жарыяланган 8 макалада чагылдырылган.

Диссертациянын көлөмү жана түзүмү коюлган маселелердин логикасы жана ырааттуулугу менен аныкталат. Диссертациялык иш кириш сөздөн, үч баптан, корутундудан, практикалык сунуштардан, 171 булакты камтыган пайдаланылган адабияттардын тизмесинен жана 8 тиркемеден турат. Диссертациялык иштин толук көлөмү – 150 бет.

ДИССЕРТАЦИЯНЫН НЕГИЗГИ МАЗМУНУ

Киришүүдө диссертациянын темасынын актуалдуулугу, изилдөөнүн максаты жана милдеттери, илимий жаңылыгы, жыйынтыктардын практикалык мааниси, коргоого коюлуучу негизги жоболор, изденүүчүнүн жеке салымы, изилдөөнүн жыйынтыктарынын жарыяланышы, диссертациянын көлөмү жана түзүмү көрсөтүлгөн.

«Заманбап жогорку окуу жайларынын студенттеринин инновациялык окуу ишмердүүлүгүн уюштуруунун теориялык негиздери» деп аталган биринчи бапта студенттердин инновациялык окуу ишмердүүлүгүн уюштуруунун теориялык негиздерин аныктоо боюнча изилдөөнүн биринчи милдети чечилип, «Студенттердин инновациялык окуу ишмердүүлүгү» түшүнүгүнүн мазмуну ачылып, студенттердин англис тили сабагындагы окуу ишмердүүлүгүнүн өзгөчөлүктөрү чагылдырылган.

Бул маселени чечүү зарылдыгы жогорку окуу жайдын окуу процессине, тактап айтканда окуу ишмердүүлүгүнө инновацияларды киргизүүнүн максатка ылайыктуулугу менен шартталган.

Окуу ишмердүүлүгү – бул Кыргыз Республикасынын Жогорку кесиптик билим берүүнүн мамлекеттик билим берүү стандартында белгиленген компетенцияларды өнүктүрүүгө багытталган билим берүү системасындагы ишмердүүлүктүн жетектөөчү түрлөрүнүн бири экендиги аныкталды (531100 – Лингвистика багыты, Бакалавр академиялык даражасы).

Окуу ишмердүүлүгүнүн логикасы анын көптөгөн мүнөздөмөлөрүн жана белгилерин болжолдойт. Бирок, психологиялык-педагогикалык адабияттарды изилдөө окуу ишмердүүлүгү активдүү мүнөздө болушу керек экендигин көрсөтүп турат, бул анын инновацияларга бай болушун талап кылат.

Инновация – билим берүүнүн көптөгөн аспектилеринде каралат, алардын бири – билим берүү процессинин иштөө механизминен өнүгүү механизмине өтүүсү (Н.А. Асипова, 2016). Диссертацияда инновациялык окуу ишмердүүлүгүнүн структурасы, аны ишке ашыруунун принциптери жана заманбап жогорку окуу жайда анын өзгөчөлүгүн аныктоочу маанилүү

мүнөздөмөлөрү аныкталган.

Мындай маанилүү мүнөздөмөлөргө инновациялык окуу ишмердүүлүгүнүн төмөндөгүдөй критерийлери киргизилген: *натыйжалуулук* (студенттерди окутуу даражасынын сапаты), *интенсивдүүлүк* (инновациялык окуу ишмердүүлүгүн уюштуруунун натыйжалуулук деңгээли), *инновациялуулук* (жамааттын инновациялык потенциалы, жамааттагы моралдык-психологиялык климат). Инновациялык окуу ишмердүүлүгү – бул окуу ишмердүүлүгүндө инновациялык процессти камсыз кылуучу иш-чаралардын жана технологиялардын комплекси, ошондой эле бул процесстин өзү. Студенттердин инновациялык окуу ишмердүүлүгүнө төмөнкүлөр кирет: студенттердин бул иштин максаттарын жана милдеттерин ишке ашырууга катышуусу, окутуучу тарабынан кабыл алынган билим берүүнүн жаңыланган мазмунун кабыл алуу, окутууну уюштуруунун инновациялык формаларына катышуу ж. б.

Инновациялык окуу ишмердүүлүгү, иш-аракеттердин башка түрлөрү сыяктуу эле, белгилүү бир деңгээлде уюштурууну талап кылат. Уюм – бул ишмердүүлүктүн максаттарына жетүү үчүн материалдык жана материалдык эмес ресурстарды бириктирүү, б.а. инновациялык окуу ишмердүүлүгү – бул процесс, ал эми процессти уюштурууну биз бул процессти өркүндөтүүгө алып баруучу иш-аракеттердин жыйындысы катары карайбыз (Н. А. Асипова (2016), Т. Ю. Иванова (2012), Ю. Н. Латыгин (2011), Б. З. Мильнер (2013) ж.б.).

Диссертацияда студенттердин инновациялык окуу ишмердүүлүгүн уюштуруунун *принциптери* (максат менен жетекчиликтин биримдигинин принциби, борборлоштуруу менен демократиялаштыруунун өз ара байланышынын принциби, процесстин принциби, акыркы жыйынтык принциби) аныкталган жана окутуучунун бул процесстеги ролу көрсөтүлгөн.

Студенттердин инновациялык окуу ишмердүүлүгүн уюштуруу маселелерин изилдөө бизди инновациялык ишмердүүлүктү уюштуруунун структурасын аныктоого багыттады, анда төмөнкү компоненттер: максат коюу, студенттердин англис тили сабагында инновациялык окуу ишмердүүлүгүн долбоорлоо, заманбап билим берүү технологияларын колдонуу, натыйжа берилген.

Бул структура мындан кийинки эксперименталдык иштерде ишке ашырылат.

Инновациялык окуу ишмердүүлүгүнүн мазмуну окуу ишмердүүлүгүн уюштуруунун инновациялык формаларын, ошондой эле окутуунун инновациялык методдорун жана технологияларын колдонууну камтыйт.

Инновациялык окуу ишмердүүлүгүн уюштуруунун теориялык негиздерин аныктоо – бизге салттуу жана инновациялык окуу ишмердүүлүктөрүн салыштырууга мүмкүндүк берди (1.1-таблица).

Ошентип, биз студенттердин инновациялык окуу ишмердүүлүгүн уюштурууну заманбап билим берүү парадигмасынын аспектиинде студенттердин билим берүүнүн максаттарын жана милдеттерин чечүүнүн жана алардын компетенттүүлүгүн өнүктүрүүнүн максаттуу процесси катары аныктайбыз.

1.1-таблица. – Салттуу жана инновациялык окуу ишмердүүлүктөрүнүн салыштырма мүнөздөмөсү

Критерийлер	Окуу ишмердүүлүгүнүн өзгөчөлүктөрү	
Мүнөздөмөлөр	Салттуу	Инновациялык
Окуу ишмердүүлүгүндөгү субъекттин (студенттин) орду жана ролу	Окуу ишмердүүлүгүндөгү студенттин жетишсиз активдүү ролу	Окуу ишмердүүлүгүндөгү студенттин активдүү ролу
Маалыматтык байланыштын түрү	Окутуучу башкарган маалымат	Көп аспекттүү система – окутуучу менен студенттердин ортосунда маалымат жаратат жана алардын ортосунда активдүү маалыматтык өз ара аракеттенүүнү камсыз кылат
Окуу ишмердүүлүгүн башкаруу ыкмалары	Авторитардык башкаруу	Демократиялык башкаруу
Окуу ишмердүүлүгүндөгү өз алдынчалуулуктун жана чыгармачылыктын деңгээли	Өз алдынчалуулук жана чыгармачылык студенттердин бир бөлүгүнө гана мүнөздүү	Өз алдынча жана чыгармачыл иш-аракеттер барган сайын ар түрдүү болуп, бардык студенттерди камтып баштоодо
Окуу ишмердүүлүгүндөгү проблемалуулук	Окуу ишмердүүлүгүнүн жүрүшүндө студенттер көп учурда проблеманы сүрөттөп бере алышат	Окуу ишмердүүлүгүнүн жүрүшүндө окутуучу менен студенттер биргеликте проблеманы активдүү талкуулай алышат
Окуу ишмердүүлүгүндөгү контролдоонун деңгээли	Контролдоо көбүнчө формалдуу, жекелештирилген эмес түрдө болот	Контролдоо жекелештирилген түрдө болот, заманбап диагностикалык методикалар колдонулат
Окуу ишмердүүлүгүнүн натыйжасы	Билимдин жыйындысы	Компетенттүүлүктү өнүктүрүү

«Уюштуруу» түшүнүгү «Башкаруу» түшүнүгү менен тыгыз байланышта болот. Диссертацияда уюштуруу жана башкаруу процесстеринин өз ара байланышы көрсөтүлүп, окуу ишмердүүлүгүнүн структурасында башкаруу компонентинин артыкчылыгы уюштуруу процессинин контекстине карата баса белгиленди.

Англис тили сабагында инновациялык окуу ишмердүүлүгү өзүнүн

өзгөчөлүгүнө ээ, бул азыркы коомдогу бул тилдин маанилүүлүгү менен түшүндүрүлөт. Бул маанилүүлүк окуу ишмердүүлүгүнүн мотивация, окуу милдеттери, окуу иш-аракеттери жана контролдоо сыяктуу аспектилеринде чагылдырылат.

Диссертациядагы маалыматтар англис тили сабагында студенттердин инновациялык окуу ишмердүүлүгүн уюштуруунун өзгөчөлүктөрүн баса белгилөөгө негиз болду.

Англис тили сабагында студенттердин инновациялык окуу ишмердүүлүгүн уюштуруунун теориялык негиздерин аныктоо зарылдыгы коюлган изилдөө маселелерин чечүү үчүн бул процессти методологиялык жактан камсыз кылуу талабын жаратты. Изилдөө проблемасы боюнча психологиялык-педагогикалык адабияттарды изилдөө төмөнкү илимий ыкмаларды бөлүү зарылдыгын көрсөттү: системалык, иш-аракеттик, маданий, инсанга багытталган жана инновациялык.

«Изилдөөнүн методологиясы жана методдору» деп аталган экинчи **бапта** изилдөөнүн маселелерин чечүү үчүн зарыл болгон изилдөөнүн методдору, ошондой эле изилдөөнүн объекти жана предметине ылайык, англис тили сабагында студенттердин инновациялык окуу ишмердүүлүгүн уюштурууга багытталган педагогикалык шарттардын структурасынын жана мазмунунун методологиялык аспектилерин каралат.

Изилдөөнүн объекти: англис тили сабагында студенттердин инновациялык окуу ишмердүүлүгүн уюштуруу процесси.

Изилдөөнүн предмети: англис тили сабагында студенттердин инновациялык окуу ишмердүүлүгүн уюштуруунун педагогикалык шарттары.

Изилдөөнүн методдорун изилдөө милдеттерин чечүү контекстинде карап чыгып, биз төмөнкүлөрдү белгилей алабыз. Заманбап жогорку окуу жайларынын студенттеринин инновациялык окуу ишмердүүлүгүн уюштуруунун илимий-теориялык негиздерин аныктоо менен байланышкан *изилдөөнүн биринчи милдетин* чечүүдө изилдөө проблемасы боюнча адабияттарды изилдөө жана анализдөө методу колдонулган.

Ушул эле изилдөө методу изилденип жаткан проблеманын методологиялык негиздерин аныктоого жана негиздөөгө багытталган *изилдөөнүн экинчи милдетин* чечүүдө колдонулган.

Изилдөөнүн үчүнчү милдетин чечүүдө негизинен англис тили сабагында студенттердин инновациялык окуу ишмердүүлүгүн уюштуруунун структуралык-мазмундук моделин иштеп чыгууга мүмкүндүк берген моделдөө методу колдонулган.

Изилдөөнүн төртүнчү милдети аныктоочу, калыптандыруучу, текшерүүчү эксперименттердин жардамы менен чечилди, анын натыйжалуулугу диссертацияда берилген диагностикалык методикаларды колдонуу аркылуу текшерилген.

Бул методикалар студенттердин инновациялык окуу ишмердүүлүгүн уюштуруунун натыйжалуулугунун негизги көрсөткүчтөрүн иштеп чыгууда эске алынган, аларга төмөнкүлөр киргизилген: 1) заманбап жогорку окуу жайынын

шартында студенттердин инновациялык окуу ишмердүүлүгүнө даярдыгы; 2) англис тилин окутуунун сапаты жана биринчи кезекте коммуникативдик компетенттүүлүк; 3) студенттик чөйрөдөгү моралдык-психологиялык климат.

Педагогикалык шарттарды иштеп чыгуу маселесин чечүүдө биз аларды студенттердин инновациялык окуу ишмердүүлүгүн уюштуруунун негизги элементи катары карайбыз. Бул шарттар мүмкүнчүлүктөрдүн толук топтомун чагылдырат жана анын натыйжалуулугун камсыз кылат.

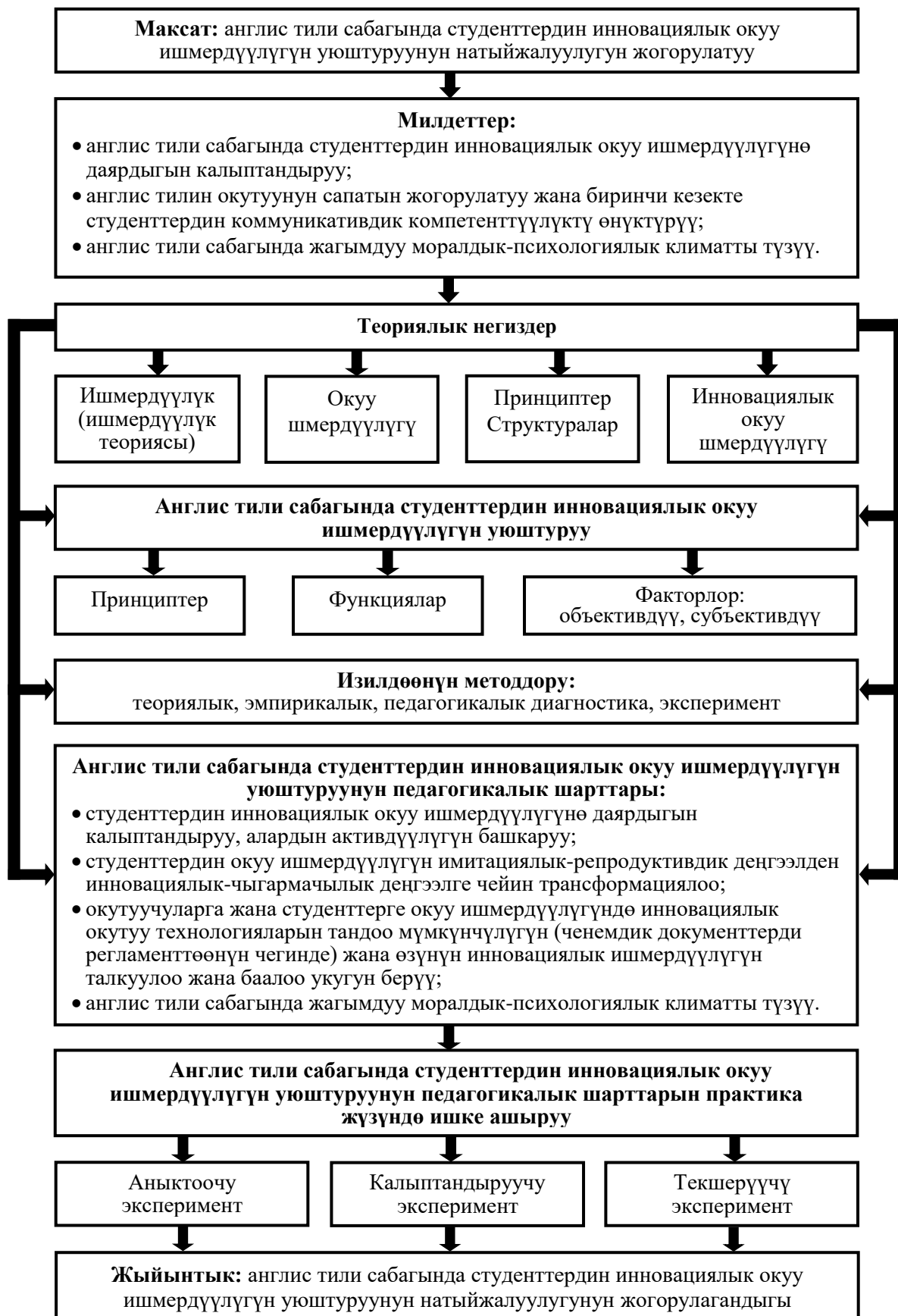
Диссертацияда педагогикалык шарттар англис тили сабагында студенттердин инновациялык окуу ишмердүүлүгүн уюштуруу милдетинин ийгиликтүү чечилишин камсыз кылуучу жана белгиленген ишти уюштуруу боюнча башкаруучулук аспектилерди, инновациялык окутуунун мазмунун, методдорун, уюштуруу формаларын, студенттердин өздөрүнүн субъективдүү инновациялык потенциалын ж.б. камтыган мүмкүнчүлүктөрдүн жыйындысы катары каралат. Аталган шарттар англис тили сабагынын инновациялык ишмердүүлүккө багытталышын камсыз кылат.

Изилдөө процессинин жүрүшүндө проблема боюнча адабияттарды изилдөөнүн жана жеке практикалык иш тажрыйбасынын негизинде англис тили сабагында студенттердин инновациялык окуу ишмердүүлүгүн уюштуруунун төмөнкүдөй педагогикалык шарттары аныкталды: 1) бул процессти натыйжалуу башкаруу жолу менен студенттердин инновациялык окуу ишмердүүлүгүнө даярдыгын калыптандыруу; 2) студенттердин окуу ишмердүүлүгүн имитациялык-репродуктивдик деңгээлден инновациялык-чыгармачылык деңгээлге чейин модернизациялоо жолу менен трансформациялоо; 3) окутуучуларга жана студенттерге окутуунун методдорун, каражаттарын ж.б. тандоо мүмкүнчүлүгүн берүү (мамлекеттик стандарттарды, окуу пландарын, программаларды ж. б. регламенттөөнүн чегинде); студенттер өз ишин уюштуруунун ар түрдүү формаларында (коллоквиумдар, рецензиялар, дискуссиялар ж.б.) талкуулоо укугун ишке ашыруу; 4) англис тили сабагында жагымдуу моралдык-психологиялык климатты түзүү.

Белгиленген педагогикалык шарттар ушул процесстин аныкталган теориялык негиздеринин базасында түзүлгөн англис тили сабагында студенттердин инновациялык окуу ишмердүүлүгүн уюштуруунун структуралык-мазмундук моделинин өзөгүн түздү (2.1-схема).

Ошентип, инновациялык окуу ишмердүүлүгүн уюштуруу – илимий изденүүнүн жана жаңы педагогикалык тажрыйбанын натыйжасы болуп саналат, ошондой эле окутуунун мазмунунун жана технологияларынын өзгөрүүсүнүн натыйжасы болуп саналат. Бул жердеги эң маанилүү белги – бул процессти атайын уюштурулган контролдоо.

Англис тили сабагында студенттердин инновациялык окуу ишмердүүлүгүнө даярдыгын аныктоо үчүн «Инновациялык окуу ишмердүүлүгүнө катышууга даярдыгын баалоо» диагностикалык картасы колдонулду.

2.1-схема. Англис тили сабагында студенттердин инновациялык окуу ишмердүүлүгүн уюштуруунун структуралык-мазмундук модели

Англис тили сабагында студенттердин инновациялык окуу ишмердүүлүгүнө даярдыгынын сандык көрсөткүчтөрү алардын мүнөздүү өзгөчөлүктөрүн (баштапкы, төмөнкү, ортоңку, жогорку) баяндоо менен, сапаттык көрсөткүчтөр менен да толукталды.

Окутуунун сапаты студенттердин коммуникативдик компетенттүүлүгүнүн деңгээли менен аныкталды. Европа Кеңешинин «The Common European Framework of Reference for Languages (CEFR)» документине негизденип жана документте көрсөтүлгөн позицияларды изилдөөбүздүн милдеттерине ылайыкташтырып, биз студенттердин коммуникативдик компетенттүүлүгүнүн калыптанышынын төмөнкүдөй деңгээлдерин аныктадык: төмөнкү, ортоңку, жогорку, алдыңкы.

Студенттик чөйрөдөгү моралдык-психологиялык климатты аныктоонун каражаты – андагы моралдык-психологиялык климатты изилдөө боюнча экспресс-методика (О. С. Михалюк, А. Ю. Шалыто). Методика студенттик чөйрөдөгү мамилелердин эмоционалдык, когнитивдик жана жүрүм-турумдук компоненттерин аныктоого мүмкүндүк берди.

Ошентип, аталган диагностикалык методикаларды жана башка изилдөө методдорун колдонуу педагогикалык шарттарды ишке ашыруунун натыйжалуулугун жогорулатууга өбөлгө түзөт.

«Англис тили сабагында студенттердин инновациялык окуу ишмердүүлүгүн уюштуруунун педагогикалык шарттарын ишке ашыруу боюнча педагогикалык эксперимент» деп аталган үчүнчү бапта педагогикалык эксперименттин программасы берилген, ошондой эле педагогикалык шарттардын ар бири практикага кандайча киргизилгендиги баяндалган.

Студенттердин окуу ишмердүүлүгүндөгү инновациялык өзгөрүүлөр педагогикалык эксперимент жүргүзүүнүн, анын программасын жана тиешелүү инструменттерди иштеп чыгуунун зарылдыгын аныктады. Эксперименттин программасынын мазмунуна төмөнкүлөр кирди: эксперименттин максаты, анын милдеттери, гипотезасы, этаптары, болжолдонгон натыйжалары, педагогикалык шарттарды ишке ашыруу жана англис тили сабактарында студенттердин инновациялык окуу ишмердүүлүгүн уюштуруунун структуралык-мазмундук модели.

Эксперимент И. Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университетинин жана Борбордук Азиядагы Эл аралык университетинин базасында 2019-2022-жж. аралыгында жүргүзүлдү. Экспериментке жалпысынан 136 студент катышкан (И. Арабаев атындагы КМУнун 95 студенти жана БАЭУнун 41 студенти).

Эксперименттин аныктоочу этабы англис тили сабагында студенттердин инновациялык окуу ишмердүүлүгүнө даярдыгынын баштапкы деңгээлин аныктады. Келип чыккан натыйжалар методиканын нускамасына ылайык 3.1-таблицада чагылдырылган.

3.1-таблица. – Эксперименттин аныктоочу этабында И. Арабаев атындагы КМУнун жана БАЭУнун студенттеринин инновациялык окуу ишмердүүлүгүнө даярдыгынын деңгээли

№	Даярдыктын компоненттери	Баллдардын саны
1.	Мотивациялык компонент	71 балл
2.	Креативдик компонент	68 балл
3.	Операциялык компонент	68 балл
4.	Инсандык компонент	71 балл

Орточо балл 69,5 баллды түздү.

Инновациялык окуу ишмердүүлүгүнө студенттердин даярдыгынын баштапкы деңгээлинин сандык көрсөткүчтөрүнөн тышкары, биз байкоо жүргүзүү жолу менен даярдыгынын деңгээлин (баштапкы, төмөнкү, ортоңку, жогорку) аныктоонун негизинде изилденип жаткан кубулуштун сапаттык көрсөткүчтөрүн да аныктадык (3.2-таблица).

3.2-таблица. – Эксперименттин аныктоочу этабында И. Арабаев атындагы КМУнун жана БАЭУнун студенттеринин инновациялык окуу ишмердүүлүгүнүн сапаттык көрсөткүчтөрү

№	Даярдыктын деңгээлдери	Студенттердин саны (% менен)
1.	Баштапкы	14 (14,7 %)
2.	Төмөнкү	21 (22,1 %)
3.	Ортоңку	38 (40 %)
4.	Жогорку	22 (23,2 %)

Берилген маалыматтарды анализдөө студенттердин инновациялык окуу ишмердүүлүгүнө даярдыгынын болжолдүү түрдө бирдей деңгээлин көрсөтөт.

Аныктоочу эксперименттин кийинки натыйжасы – англис тилин окутуунун сапаты, тактап айтканда студенттердин коммуникативдик компетенттүүлүгүнүн калыптанышы болду. Коммуникативдик компетенттүүлүктүн калыптанышынын деңгээлдери 3.3-таблицада көрсөтүлдү.

3.3-таблица. – Аныктоочу эксперименттин жыйынтыгы боюнча И.Арабаев атындагы КМУнун жана БАЭУнун студенттеринин коммуникативдик компетенттүүлүгүнүн калыптануу деңгээлдери

№	Коммуникативдик компетенттүүлүктүн калыптануу деңгээлдери	Студенттердин саны (% менен)
1.	Төмөнкү	24,2 %
2.	Ортокку	47,4 %
3.	Жогорку	22,1 %
4.	Алдыңкы	6,3 %

Инновациялык ишмердүүлүктү уюштурууда моралдык-психологиялык климаттын ролун эске алып, биз социометрия жолу аркылуу анын калыптануу деңгээлин (эмоционалдык, когнитивдик жана жүрүм-турумдук компоненттер) байкадык. И. Арабаев атындагы КМУда да, БАЭУда да респонденттердин басымдуу бөлүгү моралдык-психологиялык климаттын абалы тууралуу бүдөмүк жоопторду беришти.

Ошентип, аныктоочу эксперимент англис тили сабагында студенттердин инновациялык окуу ишмердүүлүгүн уюштуруунун натыйжалуулугунун баштапкы деңгээлин көрсөттү. Бул натыйжалуулукту күчөтүү зарылдыгы инновациялык ишмердүүлүктү уюштуруунун педагогикалык шарттарын практика жүзүндө ишке ашырууну камсыздоочу калыптандыруучу эксперимент жүргүзүүнү талап кылды.

Калыптандыруучу эксперименттин башталышы **биринчи педагогикалык шартты** ишке ашыруу менен байланышкан, ал үчүн студенттердин инновациялык ишмердүүлүгүн уюштурууда адаптациялык технологиялар колдонулган. Биринчи педагогикалык шарт студенттердин инновациялык окуу ишмердүүлүгүнө даярдыгын калыптандырууга байланыштуу болгондуктан, биз студенттерди ушул чөйрөнүн терминологиясы менен тааныштырууга аракет жасадык. Терминологиялык аппарат «Инновация», «Инновациялык ишмердүүлүк», «Инновациялык технологиялар», «Инновациялык долбоорлор» сыяктуу терминдери жана түшүнүктөрдү камтыйт.

Бул үчүн ар кандай иллюстрациялык дидактикалык материалдар колдонулган жана атайын тренингдер өткөрүлгөн, мисалы, «Студенттердин инновациялык окуу ишмердүүлүгүнө даярдыгын калыптандыруу» тренинги. Бул тренингдин алкагында инновациялык маданияттын маңызын ачып берген чакан лекциялар өткөрүлдү. Ошону менен катар эле, тренингдер студенттердин инновациялык ишмердүүлүккө даярдыгын, активдүүлүгүн жана креативдүүлүгүн өстүрүүгө багытталган. Бул алардын инновация жаатындагы

билимин тереңдетүүгө өбөлгө түзгөн.

Студенттердин инновацияга даярдыгынын деңгээлин жогорулатууга багытталган атайын көнүгүүлөр колдонулду. Мисалы, студенттердин ар кандай окуу кырдаалдарына болгон мамилесин аныктоочу, чыгармачыл ой жүгүртүүнү стимулдаштыруучу көнүгүүлөр, стандарттык эмес проблемаларды чечүүчү топтук жана жеке тапшырмалар, ошондой эле студенттердин окуу процессине активдүү катышуусун камсыз кылуучу заманбап билим берүү технологиялары.

Мындан тышкары, англис тилин окутууда геймификация деп аталган инновациялык метод, башкача айтканда, студенттердин англис тилин инновациялык үйрөнүүгө болгон мотивациясын жана даярдыгынын деңгээлин жогорулатуу максатында оюн методикалары колдонулган. Мисалы, суроолору изилденген инновациялык түшүнүктөргө же тил структураларына байланыштуу «Инновациялык генийлер» викторинасы, «Инновациялык Pitch» атаандаштык оюну. Геймификация студенттерге тилди үйрөнүүгө гана эмес, инновациялык чөйрөдө иштөөгө даярдыгын, алардын коммуникативдүүлүгүн, чыгармачыл ой жүгүртүүсүн өнүктүрүүгө жардам берет.

Студенттерди инновациялык чөйрөдө иштөөгө даярдоонун натыйжалуу куралы болгон микроүйрөнүү сыяктуу инновациялык метод да колдонулган, анткени ал маалыматты кабыл алууну жеңилдетет жана тездетет, бул аларга жаңы түшүнүктөргө жана методдорго тезирээк көнүүгө жардам берет. Микроүйрөнүү кыскача видео сабактарды, интерактивдүү көнүгүүлөрдү, «Заманбап дүйнөдөгү инновациялар» деп аталган мини-лекцияларды, инновация боюнча дебаттарды камтыган.

Экинчи педагогикалык шартты ишке ашыруу үчүн англис тили боюнча интерактивдүү көнүгүүлөрдүн жана оюндардын комплекси иштелип чыккан. Анын негизги максаты – студенттердин тилдик даярдоонун ар кандай аспектилеринде, биринчи кезекте сүйлөө жөндөмүндө активдүүлүгүн стимулдаштыруу болуп саналат. «Google Classroom», «Google Chrome», «Google Slides», «Padlet», «Kahoot!», «Quizizz» сыяктуу маалыматтык-коммуникациялык технологияларга өзгөчө көңүл бурулду. Мындан тышкары, долбоорго негизделген окутуу, көйгөйлүү окутуу, «Төңкөрүлгөн класс», Кейс-стади ж.б. көптөгөн инновациялык окутуу методдору колдонулган.

Бул студенттерге окуу процессине активдүү катышууга, реалдуу проблемаларды чечүүгө, долбоорлор үстүндө иштөөгө жана сынчыл ой жүгүртүүнү жана чыгармачылык жөндөмдү өнүктүрүүгө мүмкүндүк берди. Мисалы, долбоорлор үстүндө иштөөдө студенттер англис тилдүү өлкөлөрдүн каада-салттарды, майрамдары, тарыхы сыяктуу темаларды изилдеп, алардын маданий өзгөчөлүктөрү жөнүндө мультимедиялык презентацияларды түзүштү. «Төңкөрүлгөн класс» инновациялык методун колдонуу учурунда, студенттер сабактын башталышына чейин материалдарды видеосабактар, онлайн ресурстар жана окуу материалдары аркылуу өз алдынча үйрөнүштү. Сабактын жүрүшүндө алар бул билимдерди практика жүзүндө колдонуп, дискуссияларга, талкууларга катышып, теориялык билимдерди иш жүзүндө колдонууга жана окутуучудан кайтарым байланышты алууга мүмкүнчүлүк алышты.

Окутуучулардын жана студенттердин окутуу методдорун эркин тандоого негизделген **үчүнчү педагогикалык шартты** ишке ашыруу максатында, алардын технологияларга жана окутуу методдоруна болгон артыкчылыктарын аныктоо максатында анкета жана талкуулар жүргүзүлдү. Сурамжылоого катышкандардын көпчүлүгү студенттердин жеке өзгөчөлүктөрүн эске алган ар кандай деңгээлдеги окутуу системасын ишке ашыруу идеясын колдошту.

Ошондуктан, үчүнчү шартты ишке ашыруу үчүн студенттердин жеке өзгөчөлүктөрүн эске алган, ар кандай даярдык деңгээлдери үчүн адаптациялык тапшырмаларды, критикалык ой жүгүртүүнү жана материалды терең түшүнүүнү өнүктүрүүгө багытталган долбоордук иштерди камтыган көнүгүүлөрдүн комплекси иштелип чыккан. Ошондой эле, комплексте окууну активдештирүү үчүн топтук талкуулар жана ролдук оюндар сыяктуу интерактивдүү элементтер камтылган. Бардык көнүгүүлөр окутуучунун кайтарымы байланышы менен бекемделет, бул студенттерге реалдуу убакыт режиминде окуу процессине оңдоолорду киргизүүгө мүмкүндүк берет, бул алардын окуу процессине болгон мотивациясын жана кызыгуусун арттырат.

Студенттик чөйрөдөгү моралдык-психологиялык климатка байланышкан **изилдөөнүн төртүнчү шарты** мамилелерди демократиялаштыруу жолу менен ишке ашырылып, тиешелүү тренингдерди өткөрүү менен бекемделди. Моралдык-психологиялык климатты жана демократиянын деңгээлин жакшыртуу максатында «Демократиялык өз ара мамилелерди жана психологиялык комфортту өнүктүрүү» аттуу эки күндүк интенсивдүү тренинг өткөрүлдү. Тренингдин жүрүшүндө катышуучулар демократиянын негиздери жана анын негизги принциптери менен дискуссиялар жана топтук көнүгүүлөр аркылуу таанышышты. Практикалык иштер, ролдук оюндар, ошондой эле активдүү угуу көнүгүүлөрү аркылуу өз ара колдоо жана ишеним климатын түзүүгө басым жасалды, бул студенттик чөйрөдө өз ара аракеттенүүнү жана ишенимди арттырды.

Педагогикалык шарттарды практика жүзүндө ишке ашыруу – бул процесстин белгилүү бир жол-жобосун ишке ашырууну, студенттердин инновациялык окуу ишмердүүлүгүн уюштуруунун жаңы методдорун колдонууну камтыйт. Сөз студенттердин инновациялык окуу ишмердүүлүгүн уюштуруунун методикасы жөнүндө болуп жатат, ал калыптандыруучу эксперименттин жүрүшүндө студенттердин инновациялык окуу ишмердүүлүгүн оптималдаштырууга мүмкүнчүлүк берген ар кандай методдор аркылуу көрүнөт. Бул тренинг, дискуссия, оюн методдору, диалогдук баарлашуунун, ошондой эле бул топтук ишти уюштуруунун методдору. Маалыматтык-коммуникациялык технологиялар менен иштөө методикасына, тактап айтканда, маалыматтык технологияларды колдонууга өзгөчө көңүл бурулган.

Ошентип, инновациялык окуу ишмердүүлүгүн уюштуруунун педагогикалык шарттарын практика жүзүндө ишке ашыруу мазмунду жана методикалык компоненттерди камтыган.

Англис тили сабагында студенттердин инновациялык окуу

ишмердүүлүгүн уюштуруу методикасы бул процесстин *структуралык компоненттерин* эске алууну да камтыйт. Бул, биринчи кезекте, максат коюу, тактап айтканда, бул процесске инновацияларды киргизүү зарылдыгын эске алуу менен ар бир сабактын жана бүтүндөй окуу процессинин максатын коюу.

Кийинки компонент – *долбоорлоо* – ар бир сабакты мазмуну жана методикасы жагынан инновациялык режимде пландаштырууну камтыйт. Англис тили сабагында студенттердин инновациялык окуу ишмердүүлүгүн уюштуруунун педагогикалык шарттарын практика жүзүндө ишке ашыруу планы иштелип чыккан.

Студенттердин инновациялык окуу ишмердүүлүгү заманбап билим берүү технологияларын колдонуу жолу менен ишке ашырылды, бул инновациялык окуу ишмердүүлүгүн уюштуруу структурасындагы маанилүү компонент болуп саналат.

Кийинки компонент – *натыйжа* – студенттердин инновациялык окуу ишмердүүлүгүнө даярдыгынын деңгээлин жогорулатууда, коммуникативдик компетенттүүлүктү өнүктүрүүдө жана студенттик чөйрөдө моралдык-психологиялык климатты жакшыртууда студенттердин окутуу даражасынын динамикасын билдирген. Натыйжа тиешелүү диагностикалык методикаларды колдонуу менен аныкталган.

Жүргүзүлгөн эксперименттин натыйжалуулугу диагностикалык методикаларды колдонуу менен изилдөөнүн 2.3-бөлүмүндө баяндалган. Эксперименттин натыйжалуулугунун төмөндөгүдөй критерийлери аныкталган: инновациялык окуу ишмердүүлүгүнө болгон баалуулук мамиле, студенттердин инновациялык окуу ишмердүүлүгүндөгү технологиялык активдүүлүгү жана жагымдуу моралдык-психологиялык климатты түзүүдөгү инсандык активдүүлүгү. Контролдук эксперимент төмөнкү натыйжаларды көрсөттү.

3.4-таблица. – И. Арабаев атындагы КМУнун жана БАЭУнун студенттеринин инновациялык окуу ишмердүүлүгүнө даярдыгынын деңгээли (экспериментке чейин, эксперименттен кийин)

№	Даярдыктын компоненттери	Нолдук срез	Жалпы срез
1.	Мотивациялык компонент	71 балл	84 балл
2.	Креативдик компонент	68 балл	76 балл
3.	Операциялык компонент	68 балл	78 балл
4.	Инсандык компонент	71 балл	82 балл

Англис тили сабагында студенттердин инновациялык окуу ишмердүүлүгүнө даярдыгынын баштапкы деңгээли 69,5 баллга барабар болгон. Эксперименттин аягында даярдык деңгээлинин орточо көрсөткүчү 80 баллга барабар болду.

Инновациялык окуу ишмердүүлүгүнө студенттердин даярдыгынын баштапкы деңгээлинин сандык көрсөткүчтөрүнөн тышкары, биз байкоо жүргүзүү жолу менен даярдыктын деңгээлин (баштапкы, төмөнкү, ортоңку, жогорку) аныктоо боюнча изилденип жаткан кубулуштун сапаттык анализин жүргүздүк (136 студент).

3.5-таблица. – И. Арабаев атындагы КМУнун жана БАЭУнун студенттеринин инновациялык окуу ишмердүүлүгүнө даярдыгынын деңгээлинин сапаттык көрсөткүчтөрү

№	Даярдыктын деңгээлдери	Студенттердин саны (% менен)	
		Эксп. чейин	Эксп. кийин
1.	Баштапкы	14,7 %	9,5 %
2.	Төмөнкү	22,1 %	17,9 %
3.	Ортоңку	40 %	32,6 %
4.	Жогорку	23,2 %	40 %

Ошентип, жүргүзүлгөн эксперименттин натыйжасында англис тили сабагында студенттердин инновациялык окуу ишмердүүлүгүнө даярдыгынын деңгээлинин динамикасы, англис тилин окутуунун сапаты жана биринчи кезекте коммуникативдик компетенттүүлүктүн калыптануу деңгээли аныкталды.

Европа Кеңешинин «The Common European Framework of Reference for Languages (CEFR)» сунуштарына таянуу менен, биз студенттердин коммуникативдик компетенттүүлүгүнүн калыптанышынын төмөнкү, ортоңку, жогорку, алдыңкы деңгээлдерин аныктадык жана аларга төмөнкүдөй сапаттык мүнөздөмөлөрдү бердик.

3.6-таблица. – И. Арабаев атындагы КМУнун жана БАЭУнун студенттеринин инновациялык окуу ишмердүүлүгүндө коммуникативдик компетенттүүлүгүнүн калыптануу динамикасы

№	Калыптануу деңгээлдери	Студенттердин саны (% менен)	
		Эксп. чейин	Эксп. кийин
1.	Төмөнкү	24,2%	14,7%
2.	Ортоңку	47,4%	40%
3.	Жогорку	22,1%	37,9%
4.	Алдыңкы	6,3%	7,4%

Ошентип, изилдөөнүн натыйжасында коммуникативдик компетенттүүлүктүн калыптануу деңгээлинин динамикасы аныкталды.

Инновациялык окуу ишмердүүлүгүн натыйжалуу уюштуруунун көз карандылыгын аныктап, студенттик чөйрөдөгү моралдык-психологиялык климатты изилдөө боюнча экспресс-методиканы (О. С. Михалюк, А. Ю. Шалыто) колдонуп, анын бардык компоненттеринин биримдигинде (эмоционалдык, когнитивдик жана жүрүм-турумдук) моралдык-психологиялык климатты жакшыртуу динамикасын аныктадык. Бул методикага тиркелген нускамага ылайык, аталган компоненттер методикада сунушталган суроолорго жооп берүү жолу менен аныкталган.

Ошентип, аныктоочу этапта *эмоционалдык компонентти* аныктоо үчүн сунуш кылынган суроолорго жооп берүүдө оң, терс жана бүдөмүк жооптор алынган. Калыптандыруучу эксперименттин натыйжасында бардык жооптор оң болду.

Жүрүм-турум компоненти ошондой эле жогоруда айтылган методикада сунушталган бир катар суроолордун жардамы менен текшерилген, натыйжада бүдөмүк жана терс жооптор аныкталган. Калыптандыруучу эксперименттин натыйжалары оң жоопторду көрсөттү.

Аныктоочу этапта *когнитивдик компонентти* аныктоодо оң, терс жана бүдөмүк жооптор алынды. Калыптандыруучу эксперимент жүргүзүлгөндөн кийин терс жооптор болгон жок.

Ошентип, эксперименттин жыйынтыгында студенттик чөйрөдө моралдык-психологиялык климатты жакшыртуу динамикасы көрүнүп турат.

Жалпысынан алганда, эксперимент студенттердин инновациялык окуу ишмердүүлүгүн уюштурууда педагогикалык шарттарды ишке ашырууга багытталган иш-аракеттердин, ошондой эле бардык жүргүзүлгөн изилдөөлөрдүн натыйжалуулугун көрсөттү.

КОРУТУНДУ

Модернизация мезгилин баштан кечирип өткөрүп жаткан жогорку билим берүүнүн заманбап системасы жогорку окуу жайларындагы бүткүл окуу процессин, анын ичинде студенттердин окуу ишмердүүлүгүн кайра карап чыгууну талап кылат, ал азыркы шарттарда инновациялык мүнөзгө ээ болушу керек.

Жүргүзүлгөн изилдөө төмөнкүдөй тыянактарды чыгарууга мүмкүндүк берди:

1. Теориялык булактарды изилдөөнүн негизинде студенттердин инновациялык окуу ишмердүүлүгүн уюштуруунун маңызы ачылды. Биз окумуштуулар студенттердин окуу ишмердүүлүгүнүн ар кандай аспектилерин карап жаткандыгына ынандык. Изилдөөнүн коюлган максаттары жана милдеттери «Уюштуруу», «Окуу ишмердүүлүгүн уюштуруу», «Инновациялык окуу ишмердүүлүгү» ж.б. түшүнүктөрдүн мазмунун терең түшүнүүнү талап кылды. Диссертацияда бул процесстин структуралык компоненттеринин алкагында студенттердин инновациялык ишмердүүлүгүн уюштурууда англис

тили сабагынын ролу жана мааниси ачылды.

2. Изилдөө методологиялык аспектилердин алкагында студенттердин инновациялык окуу ишмердүүлүгүн уюштуруу маселесин чечүүдө төмөнкүдөй илимий ыкмаларды аныктоо зарылдыгын көрсөттү: системалык, иш-аракеттик, маданий, инсанга багытталган жана инновациялык. Изилдөө методологиясы изилдөө маселелерин натыйжалуу чечүүнү камсыз кылуучу методдорду аныктоону талап кылды. Бул методдорго изилдөөнүн натыйжаларын аныктоого багытталган салттуу эмпирикалык, теориялык, ошондой эле диагностикалык методдорду колдонуу кирет.

3. Коюлган изилдөө милдеттеринин алкагында англис тили сабагында студенттердин инновациялык окуу ишмердүүлүгүн уюштуруунун педагогикалык шарттары иштелип чыкты, аларды ишке ашыруу студенттердин окуу ишмердүүлүгүн оптималдаштырууга, аны инновациялык мазмун менен толтурууга мүмкүндүк берди. Алар:

- англис тили сабагында студенттердин инновациялык ишмердүүлүгүнө даярдыгын калыптандыруу, студенттердин окуу ишмердүүлүгүн натыйжалуу башкаруу, алардын алдына милдеттерди коюу жана андан аркы татаалдаштыруу студенттердин ой жүгүртүүсүн үзгүлтүксүз камсыз кылат;

- студенттердин окуу ишмердүүлүгүн имитациялык-репродуктивдик деңгээлден инновациялык-чыгармачылык деңгээлге чейин модернизациялоо жолу менен трансформациялоо, анын негизин заманбап билим берүү технологиялары, анын ичинде санариптик технологиялар түзөт;

- окутуучуларга жана студенттерге окуу процессинде инновациялык билим берүү технологияларын (мамлекеттик стандарттарды, окуу пландарын, программаларды ж. б. регламенттөөнүн чегинде) тандоо мүмкүнчүлүгүн берүү. Бул технологияларды жана окуу процессин уюштуруунун инновациялык формаларын (коллоквиумдар, рецензиялар, дискуссиялар ж.б.) пайдалануунун алкагында студенттердин өзүнүн инновациялык ишмердүүлүгүн талкуулоо жана баалоо укугун ишке ашыруу.

- англис тили сабагында жагымдуу моралдык-психологиялык климатты түзүү.

Аталган педагогикалык шарттар англис тили сабагында студенттердин инновациялык окуу ишмердүүлүгүн уюштуруунун структуралык-мазмундук моделинин өзөгүн анын структуралык компоненттеринин биримдигинде жана өз ара көз карандылыгында түздү.

1. Жүргүзүлгөн эксперименттин максаты – англис тили сабагында студенттердин инновациялык окуу ишмердүүлүгүн уюштуруунун педагогикалык шарттарын практика жүзүндө ишке ашыруу.

Биринчи педагогикалык шарт студенттерди инновациялык процеске акырындык менен киргизүү жолу менен, тактап айтканда студенттердин инновациялык окуу ишмердүүлүгүнө даярдыгын калыптандыруу боюнча атайын тренингдерди, ошондой эле биринчи курстун студенттерин жаңы окуу реалдуулугуна адаптациялоого мүмкүндүк берген бир катар адаптациялык иш-чараларды өткөрүү аркылуу ишке ашырылды.

Экинчи педагогикалык шарт англис тилин үйрөнүүнүн бардык аспектилерин (сүйлөө, жазуу, угуу, окуу) камтыган интерактивдүү көнүгүүлөрдүн комплексин иштеп чыгуу, ошондой эле окутуунун инновациялык методдорун колдонуу аркылуу ишке ашырылды.

Үчүнчү педагогикалык шарт окуу ишмердүүлүгүн демократиялаштыруу жолу менен, тактап айтканда, ар кандай деңгээлдеги кыйынчылыктардын интерактивдүү көнүгүүлөрүнүн комплексин иштеп чыгуу жана окутуучулар менен студенттерге окуу ишмердүүлүгүнүн кыйынчылык деңгээлин тандоо укугун жана мүмкүнчүлүгүн берүү аркылуу ишке ашырылды.

Төртүнчү педагогикалык шартты ишке ашыруу максатында студенттик чөйрөдө моралдык-психологиялык климатты жакшыртууга өбөлгө түзгөн тренингдер өткөрүлдү.

Англис тили сабагында студенттердин инновациялык окуу ишмердүүлүгүн уюштуруунун сунушталган педагогикалык шарттарын эксперименталдык текшерүү жүргүзүлгөн изилдөөнүн натыйжалуулугун далилдеди.

Биз иштеп чыккан эксперименттин программасы жана анын ийгиликтүү ишке ашырылышы биздин аракеттерибиздин натыйжалуулугун тастыктады. Негизги максатыбыз – студенттердин инновациялык окуу ишмердүүлүгүнө даярдыгынын деңгээлин жана англис тилин окутуунун сапатын жогорулатуу, коммуникативдик компетенттүүлүктү өнүктүрүү, ошондой эле англис тили сабагында жагымдуу моралдык-психологиялык климатты түзүү болгон.

ПРАКТИКАЛЫК СУНУШТАР:

1. Жогорку окуу жайларынын окутуучуларына аныкталган жана негизделген теориялык негиздерди студенттердин окуу ишмердүүлүгүн уюштуруу процессинде пайдалануу сунуш кылынат.

2. Мектептердин жана жогорку окуу жайларынын окутуучуларына өздөрүнүн практикалык ишмердүүлүгүндө аныкталган методологиялык аспекттерге таянуу сунушталат.

3. Окутуучуларга изилдөөдө сунушталган педагогикалык шарттарды жана аларды ишке ашыруунун жолдорун студенттердин инновациялык окуу ишмердүүлүгүн уюштуруу процессинде колдонуу сунушталат.

4. Окутуучуларды жана студенттерди жамаатта жагымдуу моралдык-психологиялык климатты түзүүгө багыттоо.

ДИССЕРТАЦИЯНЫН ТЕМАСЫ БОЮНЧА жарыяланган эмгектердин тизмеси:

1. Максакова, А.Е. К вопросу об инновационной учебной деятельности студентов вузов [Текст] / Т.В. Панкова, А.Е. Максакова // Известия Кыргызской академии образования: матер. межд. науч.-практ. конф. «Деятельностный подход для модернизации содержания образования». – Бишкек, 2019. – № 2 (48). – С. 58-61. <https://izvestia.kao.kg/2020/09/27/izvestija-kao-2-48-2019/>

2. Maksakova, A.E. Peculiarities of innovative educational activity of students in higher educational institutions [Text] / T.V. Pankova, A.E. Maksakova // Образование в XXI веке: сб.ст. по матер. III межд. науч.-практ. конф. – М., 2020. – С. 189-192. <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=43064293>

3. Максакова, А.Е. Педагогические условия организации инновационной учебной деятельности студентов [Текст] / А.Е. Максакова // Актуальные вопросы образования и науки. – Архангельск, 2020. – № 2 (70). – С. 48-50. <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=44226212>

4. Максакова, А.Е. Учебная деятельность в вузе в контексте современных требований [Текст] / А.Е. Максакова // Бюллетень науки и практики: Матер. межд. науч.-практ. конф. «Проблемы и перспективы развития высшего профессионального образования в XXI веке». – Нижневартовск, 2021. – № 4. – Т. 7. – С. 437-443. <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=45658741>

5. Максакова, А.Е. Результативность педагогического эксперимента по организации инновационной учебной деятельности на занятиях по английскому языку [Текст] / А.Е. Максакова // Эпоха науки. – Ачинск, 2021. – № 28. – С. 338-344. <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=47780658>

6. Максакова, А.Е. Вопросы нововведений в учебном процессе современного вуза [Текст] / А.Е. Максакова // Актуальные вопросы образования и науки. – Архангельск, 2022. – № 1 (73). – С. 32-35. <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=48198234>

7. Максакова, А.Е. Инновационная учебная деятельность студентов вуза [Текст] / А.Е. Максакова, Ш.К. Султаналиева // Эпоха науки. – Ачинск, 2022. – № 32. – С. 262-265. <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=50011399>

8. Максакова, А.Е. К вопросу о специфике организации инновационной учебной деятельности студентов на занятиях по английскому языку [Текст] / А.Е. Максакова // Вестник КГУ им. И. Арабаева. – Бишкек, 2023. – № 2. – С. 286-292. https://jarchy.arabaev.kg/admin-admin/fotogalere/1689324091_6f1b6ee0f684ea8ef305f817f1d0ea4a.pdf

Максакова Алёна Евгеньевнаын «Заманбап жогорку окуу жайларынын студенттеринин инновациялык окуу ишмердүүлүгүн уюштуруунун педагогикалык шарттары («Англис тили» сабагынын мисалында)» аттуу темадагы 13.00.01 – жалпы педагогика, педагогика жана билим берүүнүн тарыхы адистиги боюнча педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган диссертациясынын

РЕЗЮМЕСИ

Негизги сөздөр: ишмердүүлүк, окуу ишмердүүлүгү, инновациялар, инновациялык окуу ишмердүүлүгү, ишмердүүлүктү уюштуруу, ишмердүүлүктү башкаруу, шарттар, педагогикалык шарттар.

Изилдөөнүн объекти: англис тили сабагында студенттердин инновациялык окуу ишмердүүлүгүн уюштуруу процесси.

Изилдөөнүн предмети: англис тили сабагында студенттердин инновациялык окуу ишмердүүлүгүн уюштуруунун педагогикалык шарттары.

Изилдөөнүн максаты: англис тили сабагында студенттердин инновациялык окуу ишмердүүлүгүн уюштуруунун педагогикалык шарттарын аныктоо, теориялык жактан негиздөө жана практикалык жактан ишке ашыруу.

Изилдөөнүн методдору: илимий теориялык талдоо методу, теориялык моделдөө методу, эмпирикалык метод, педагогикалык диагностикалык методу.

Изилдөөдөн алынган жыйынтыктардын илимий жаңылыгы. Англис тили сабагында студенттердин инновациялык окуу ишмердүүлүгүн уюштуруунун теориялык негиздери ачылды; изилдөө проблемасы боюнча адабияттарды талдоонун негизинде иликтенип жаткан проблеманын методологиялык аспектилери, аны изилдөөнүн методдору жана диагностикалык методикасы аныкталды; англис тили сабагында студенттердин инновациялык окуу ишмердүүлүгүн натыйжалуу уюштуруунун педагогикалык шарттары иштелип чыкты, негизделди жана анын өзөгүн структуралык-мазмундук модель түздү. Белгиленген педагогикалык шарттарды практика жүзүндө ишке ашыруу англис тили сабагында студенттердин инновациялык окуу ишмердүүлүгүн уюштуруунун натыйжалуулугун жогорулаткандыгын далилдеди.

Колдонуу боюнча сунуштар: диссертациялык изилдөөнүн натыйжалары студенттердин натыйжалуу инновациялык ишмердүүлүгүн уюштурууда, студенттердин окуу ишмердүүлүгүнүн натыйжалуулугун жогорулатуучу англис тилинде инновациялык тапшырмаларды жана көнүгүүлөрдү иштеп чыгууда, аларды мектептерде, жогорку окуу жайларда, ошондой эле квалификацияны жогорулатуу системасында практика жүзүндө колдонуу алуу мүмкүнчүлүгүндө жатат.

Колдонуу чөйрөсү: жүргүзүлгөн изилдөөлөр заманбап жогорку окуу жайларынын окуу процессинде, окуу-методикалык материалдарды иштеп чыгууда, жогорку окуу жайларынын окутуучуларынын квалификациясын жогорулатуу системасында колдонулушу мүмкүн.

РЕЗЮМЕ

диссертации Максаковой Алёны Евгеньевны на тему: «Педагогические условия организации инновационной учебной деятельности студентов современного вуза (на примере дисциплины «английский язык») на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.01 – общая педагогика, история педагогики и образования.

Ключевые слова: деятельность, учебная деятельность, инновации, инновационная учебная деятельность, организация деятельности, управление деятельностью, условия, педагогические условия.

Объект исследования: процесс организации учебной деятельности студентов на занятиях английского языка.

Предмет исследования: педагогические условия организации инновационной учебной деятельности на занятиях английского языка.

Цель исследования: выявить, теоретически обосновать и практически реализовать педагогические условия организации инновационной учебной деятельности студентов на занятиях английского языка.

Методы исследования: метод научного теоретического анализа, теоретического моделирования, эмпирические методы, методы педагогической диагностики.

Полученные результаты и их новизна. Выявлены теоретические основы организации инновационной учебной деятельности студентов на занятиях английского языка; на основании изучения литературы по проблеме выявлены методологические подходы к исследуемой проблеме и определены методы ее изучения; выявлены и обоснованы педагогические условия эффективной организации инновационной учебной деятельности студентов на занятиях английского языка и составившие ядро структурно-содержательной модели изучаемого явления; доказано, что практическая реализация выявленных педагогических условий повысила эффективность организации инновационной учебной деятельности на занятиях английского языка.

Рекомендации по использованию: результаты диссертационного исследования могут использоваться в организации эффективной инновационной деятельности студентов, в разработке инновационных заданий и упражнений по английскому языку, повышающих эффективность учебной деятельности студентов и в возможности их использования в практике работы школ и вузов, а также в системе повышения квалификации.

Область применения: проведенное исследование может быть применено в образовательном процессе современного вуза, при разработке учебно-методических материалов, в системе повышения квалификации преподавателей вузов.

RESUME

of the dissertation research by Maksakova Alena Evgenievna on the topic: «Pedagogical conditions of organization of innovative educational activity of modern university students (on the example of the «English language» discipline) for the degree of candidate of pedagogical sciences in the specialty 13.00.01 – general pedagogy, history of pedagogy and education

Key words: activity, educational activity, innovations, innovative educational activity, organization of activity, activity management, conditions, pedagogical conditions, transformation of educational activity.

The object of the study: the process of organizing students' educational activities in English classes.

The subject of the study: pedagogical conditions for the organization of innovative educational activities in English classes.

The purpose of the study: to identify, theoretically substantiate and practically implement the pedagogical conditions for the organization of innovative educational activities of students in English classes.

Research methods: the method of scientific theoretical analysis, theoretical modeling, empirical methods, methods of pedagogical diagnostics.

The results obtained and their novelty. Theoretical foundations of the organization of innovative educational activity of students in the English language classes are revealed; on the basis of studying the literature on the problem, methodological approaches to the problem under study were identified and methods for studying it were determined; the pedagogical conditions for the effective organization of innovative educational activity of students in the English language classes were identified and substantiated, which formed the core of the structural-content model of the phenomenon under study. It has been proved that the practical implementation of the identified pedagogical conditions has increased the efficiency of organizing innovative educational activity in English classes.

Recommendations for use lies in the possibility of using the findings and recommendations of the dissertation research in organizing effective innovative activity of students, in developing innovative tasks and exercises in English that increase the effectiveness of students' educational activity and in the possibility of their use in the practice of schools and universities, as well as in advanced training system.

Application area: the conducted research can be applied in the educational process of a modern university, in the development of educational and methodological materials, in the system of advanced training of university teachers.

